

DE BLAUWGRIJZE SCHORSMYCENA, EEN BOEIENDE ONBEKENDE

Frans Ozinga

Eeltjsebaes 68, 8501 RC Joure

Ozinga, F. 2006. On *Mycena pseudocorticola* in the province of Friesland, the Netherlands. *Coolia* 49(4): 173–177.

According to the fungus mapping database of the Netherlands' Mycological Society, *Mycena pseudocorticola* is an extremely rare fungus in the three north-eastern provinces of the Netherlands, with only one single record. After a first find in 2002, the present report records this species from 29 sites in the province of Friesland, where it was often found fruiting in abundance, and mainly in the winter season. The species is briefly described, and its ecology and distribution in Friesland are discussed.

In de Verspreidingsatlas van de Nederlandse Mycologische Vereniging (2000) is het kaartje van *Mycena pseudocorticola*, de Blauwgrijze schorsmycena, van Friesland nog helemaal blanco. (Een melding uit 1989 van een vondst op Schiermonnikoog door Jaap Wisman was blijkbaar nog niet verwerkt). Groningen laat 1 atlasblokje zien, Drenthe geen. In heel Nederland met zijn 1674 atlasblokken is de Blauwgrijze schorsmycena slechts in 24 daarvan vastgesteld. Je mag dan volgens de Toelichting op de Rode Lijst spreken van een zeldzaam paddenstoeltje (bekend uit 10–49 atlasblokken). Ook in het Overzicht van de Paddestoelen in Nederland (Arnolds *et al.*, 1995) wordt hij zeldzaam genoemd. In de Rode Lijst van 1989 wordt hij aangemerkt als Sterk Bedreigd vanwege vermoedelijke achteruitgang en zeldzaamheid van biotoop. In de Toelichting op de Rode Lijst van 1996 staat hij te boek als Gevoelig: een soort die stabiel maar zeer zeldzaam is.

Hoezo zeldzaam

In Fungus 24 (1954) begint de ons zeer bekende W.J. Reijnders zijn Mycologische vermeldenswaardigheden als volgt: “Het zal misschien de moeite waard zijn in enkele artikelen een aantal vondsten van voor ons land aardige fungi te belichten, of van enkele voor zeer zeldzaam gehouden soorten vast te stellen, dat zij veel algemener zijn dan men wel aanneemt.”

Nu, 50 jaar later, zou ik dit artikel met bijna dezelfde woorden kunnen openen. En wat het verhaal nog sterker maakt, het gaat bovendien om één van de paddenstoelen die Reijnders ook aan de orde stelde. Blijkbaar zijn we de afgelopen halve eeuw niet zoveel meer van *Mycena pseudocorticola* te weten gekomen gezien die paar atlasblokjes waarin hij tot nu toe is gemeld. En ik stel de vraag opnieuw: is deze mycena wel zo zeldzaam als wordt aangenomen?

In 2002 vond ik hem voor het eerst in de Twigen, een heel aardig natuurgebiedje van zo'n 20 ha groot, dat ingeklemd ligt tussen de snelweg A7 en de oude Rijksweg naar Sneek. Het is een gebiedje waar ooit wilgentenen werden gekweekt. *Salix alba* of kruisingen daarmee zijn dan ook veruit in de meerderheid. Op de schors van die niet geknotte, 20 meter hoge schietwilgen vond ik mijn eerste Blauwgrijze schorsmycena. En als je dan de smaak te pakken hebt, en het beeld van de Blauwgrijze op je netvlies, dan zie je er ineens veel meer.

Tabel 1. Inventarisatie van *Mycena pseudocorticola* op wilgen in en rondom Joure in 2003. De laatste vier kolommen geven de bezoekdata, en de aangetroffen aantallen bomen met de *Mycena* erop (× = aanwezig, maar niet geteld).

Lokatie	Aantal bomen	Km-hok	22-01	08-05	19-10	17-12
a. Swetepoelsterdyk	88 wilgen, wegbomen	181-555				39
b. Leeuwarderweg, Snikzwaag	25 wilgen, wegbomen	181-555				4
c. Put van Nederhorst	± 20 solitaire wilgen	178-552				×
d. Vegelinsweg	10 wilgen achter elzenbosje	183-555	×			2
e. Plusterdyk	100 wilgen, wegbomen	181-555				19
f. Twigen	2 wilgenbosjes	180-553	×			×
g. Penningas's molen	25 wilgen	182-554	×			10
h. Goingarip Noord	30 wilgen + 5	181-558	×			29
i. Ballingbuer	56 wilgen waarvan 13 later aangeplant)	180-557	×			34

In 2003 heb ik mijn onderzoeksgebied uitgebreid naar wegbomen in of in de buurt van Joure. Het bleek dat de soort in 2003 in 8 kilometerhokken (zie tabel 1) kon worden genoteerd. Dat betekende dat er 3 atlasblokken in het kaartje van de Verspreidingsatlas konden worden ingekleurd. (In de Atlas geven de kaartjes het voorkomen van een soort in een hok van 5x5 km² weer. Elk atlasblok bestaat dus uit 25 kilometerhokken.)

Periodiciteit en frequentie in 2003

In 2003 werd *M. pseudocorticola* uitsluitend in de wintermaanden vastgesteld. Zoals in tabel 1 is te zien was zijn verschijning in december maximaal: in alle onderzochte wilgengroepen kon hij worden vastgesteld. Van de 88 wilgen aan de Swetepoelsterdyk (a) waren er 39 bezet, dat is 44% van het totale aantal waardbomen daar, in Goingarip-Noord (h) lag dat percentage zelfs op 83%. Gemiddeld werd op 40% van alle onderzochte wilgen de Blauwgrijze schorsmycena vastgesteld. We kunnen in elk geval zeggen dat van zeldzaamheid op lokaal niveau geen sprake is.

Inventarisatierrein verlegd in 2004

Om een idee te krijgen van de verspreiding van *Mycena pseudocorticola* in de gemeente Skarsterlân en omgeving, heb ik zoveel mogelijk wilgengroepen opgezocht. Behalve de wilgen in de Twigen waren alle wilgen die ik onderzocht, geknot. En hoger dan zo'n 2½ meter heb ik niet meer gekeken, want een trapje mee langs alle wilgen was wat te veel gevraagd. We spreken weliswaar van 2004, maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen, dat ik de meeste nieuwe locaties in januari bezocht, dus in het verlengde van het winterseizoen 2003/2004.

Het aantal kilometerhokken met de Blauwgrijze schorsmycena in Friesland is gestegen van 1 in 2002 naar 29 in 2004 (Figuur 1), want ook buiten de gemeentegrenzen van Skarsterlân vond ik enkele exemplaren op knotwilgen. Omgerekend naar de atlasblokken is dat een toename tot 29 kilometerhokken in 12 atlasblokken. In twee jaar tijd is *Mycena pseudocorticola*, in Skarsterlân althans, veranderd van een grote onbekende, een zeer zeldzame paddenstoel, in een tamelijk algemene verschijning (aanwezig in ruim 12% van de kilometerhokken).

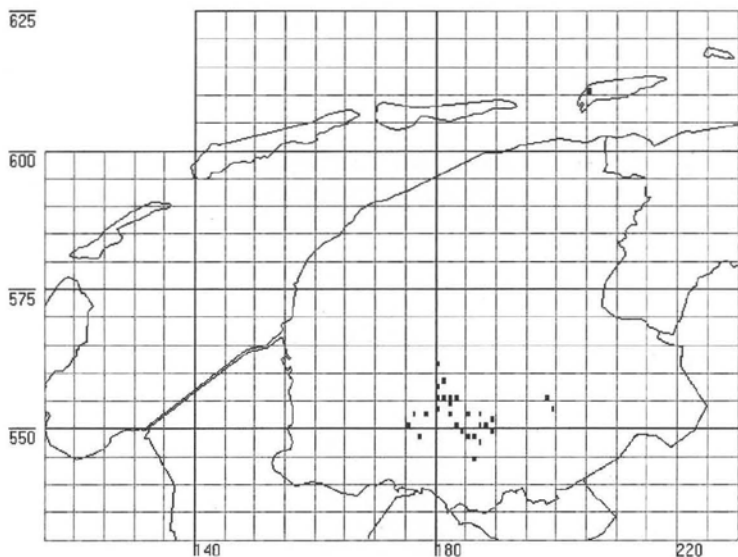
Tabel 2. Inventarisatie van *Mycena pseudocorticola* op wilgen rondom Joure in januari 2004.

Terrein	Kenmerken	Km-hok	Aanwezig
1. Ouwsterhaule Heerenweg	In slinger voor het dorp	184-549	×
2. Joure Polderboskdyk west		184-552	
3. Rottum Kampweg	Kruising met Kerkweg	185-548	×
4. Joure Polderboskdyk oost	Alleen op oude wilgen voor de boerderij	185-552	×
5. Rotsterhaule Langedyk/Polle	Wegwilgen	186-548	×
6. St Johannesga begin dorp	4 wilgen in tuin	187-550	×
7. Oudehaske Wiidswal	5 wilgen	187-552	×
8. Rottum kruising Badweg/Streek	3 wilgen	188-550	×
9. Rottum halfweg Oude Postweg	1 wilg	189-549	×
10. Nijehaske Ketting	Wegwilgen	189-551	×
11. Joure naast museum*	1 wilg	182-554	×
12. Boornzwaag	5 wilgen	178-552	×
13. Dyken CdK	25-tal wegwilgen	176-552	×
14. Dyken Troelstraweg		175-551	×
15. Teroele in lange bocht	30-tal wegwilgen	175-550	×
16. St. Nicolaasga hoek Noed	4 wilgen	177-548	×
17. Marwei 106	5 wilgen	185-544	×
18. Gaasterweg-Richard Jungweg	3 wilgen	187-547	×
19. Kerkweg	Wilgen	183-550	×
20. Marwei	Wilgen	186-544	×

Voorkeuren, eigenaardigheden en vragen

Mycena pseudocorticola zit meestal op de regen- en windkant, op noord, noordwest, noordoost, een enkele keer op zuidoost. Op jonge bomen komt hij niet voor; hij heeft een duidelijke voorkeur voor bomen die ouder zijn dan een jaar of 30 met een schors met veel spleten, scheuren, gleuven en kieren. Op wilgen die bijna geen takken (meer) produceren of waar helemaal geen leven meer inzit, komt de mycena volgens mij niet voor. Als Rookzwammen (*Bjerkandera fumosa*) of Grijze gaatjeszwammen (*B. adusta*) de stam koloniseren, heb ik hem ook niet vastgesteld. Gaat *Mycena pseudocorticola* aan genoemde soorten vooraf, is hij in de successie een werkvoorbereider voor de twee genoemde *Bjerkandera*'s? Bewerkt hij als pionier-saprofiet de afgestorven schors?

Misschien heeft het allemaal wel niets met elkaar te maken. Onze mycena is immers een typische schorsbewoner, daar waar de beide *Bjerkandera*'s stevige witrotters zijn, saprotroof dan wel parasitair op allerlei loof- en naaldhout. Maar toch interessant om in de gaten te blijven houden.

Figuur 1. Verspreidingskaartje van *Mycena pseudocorticola* in Friesland.

Hij geeft de voorkeur aan de vochtige plekjes op de stam, waar ook mossen het naar de zin hebben. Niet zelden heb ik hem in combinatie met mossen aangetroffen, maar zo stellig als Breitenbach & Kränzlin dat stellen, durf ik dat niet te doen. Zij stellen zonder omhaal, dat de soort op “bemooster Rinde” voorkomt van “lebenden oder abgestorbenen Stämmen”, maar zowel bij het eerste als bij het tweede citaat kunnen op grond van mijn waarnemingen vraagtekens worden gezet. Mos

is geen voorwaarde en op dode bomen heb ik hem nooit aangetroffen. En dat roept dan weer de vragen op: in hoeverre verandert de schors van samenstelling bij het verouderen van de boom, wat verandert er dan precies en op welk moment heeft de Blauwgrijze het niet meer naar zijn zin?

Signalement

Het wordt zo langzamerhand tijd om de soort eens wat nader te bekijken. Om hem te vinden zoeken we dus bij voorkeur in november, december of januari een lange weg met knotwilgen. Hoe meer wilgen er bij elkaar staan, hoe meer kans we hebben om hem aan te treffen. Daarmee is overigens niet gezegd, dat *Mycena pseudocorticola* slechts op wilg voorkomt, maar ik heb mijzelf beperkt tot het zoeken op wilg en daar baseer ik het signalement dan ook maar op. Het Overzicht geeft aan, dat de soort op loofbomen voorkomt, vooral op wilg; Reijnders noemt alleen Acacia en Eik, waarop hij in Putten in 1954 “in een uur tijds zeven vondsten deed”.

Het lijkt er op dat vanwege de geringe bekendheid van de Blauwgrijze schorsmycena er ook maar weinig onderzoek naar hem is gedaan. Of misschien wel logischer: omdat er geen onderzoek naar gedaan is, is hij ook niet zo bekend. Bovendien is het natuurlijk heel goed mogelijk, dat dit bijzondere paddenstoeltje steeds buiten beeld is gebleven, ondanks Reijnders oproep, omdat het een typische wintersoort lijkt. Hoewel de soort ook in oktober is vastgesteld, is de frequente verschijning in de winter er misschien de oorzaak van dat hij zo weinig is vastgesteld. De winter is nou niet het zoekseizoen bij uitstek.

Op basis van mijn vondsten (Plaat 2) kan ik zeggen, dat het klokvormige hoedje tussen de 2 en 10 mm groot wordt, in kleur variërend van grijs naar grijsblauw, als hij ouder wordt bleekt hij wat uit. Op dat moment doet hij zijn naam geen eer meer aan. De blauwgrijze kleur en de standplaats zijn vrij goede kenmerken om hem met zekerheid op naam te brengen. De lamellen zijn lichter van kleur dan de hoed. Bij het ouder worden, als hij wat verbleekt is dus,

is die zekerheid al gauw een stuk minder en zal de microscoop een handje moeten helpen. *Mycena meliigena* (Lilabruine schorsmycena) of *Mycena mirata* (Gestreepte schorsmycena) komen dan misschien in beeld. De eerste is nog niet in Friesland vastgesteld, de tweede heeft ellipsoïde in plaats van ronde sporen.

Het vaak kromme steeltje heeft dezelfde kleur als de hoed en verkleurt in hetzelfde tempo mee. Ook vuilbruine steeltjes heb ik wel vastgesteld, donkerder wordend naar de basis toe. Bij sommige jonge exemplaren lijkt de hoed licht bepoederd. De steelbasis vertoont nogal eens een korte beharing, wellicht zijn het witte ankerhyfen waarmee hij zich nog steviger op de schors hecht.

Onze mycena houdt van gezelligheid en er zitten dus altijd meerdere exemplaren op een stam.

Tot slot

Als de gelegenheid zich voordeed, inspecteerde ik ook de wilgen die ik elders in Friesland tegenkwam. Zo bekeek in de wilgen aan het randje van Friesland langs de Nittersweg, van Zoutkamp naar Munnekezijl, de Willem Loréweg boven Kollum, diverse wilgen in de Lauwersmeer en een lange rij wilgen in de buurt van Koudum, maar geen spoor van de Blauwgrijze schorsmycena. (In januari 2004 vond Gosse Haga hem overigens wel bij Elahuizen). Wat heeft het Lage Midden meer dan andere streken van Friesland? Heeft de grondsoort ermee te maken? In het Overzicht wordt gezegd, dat hij onder meer voorkomt in grienden op rivierklei. Dat is een heel andere biotoop dan de laagveengebieden van het Lage Midden. In de kleistreken die ik bezocht in het noorden en het westen van de provincie trof ik hem juist niet aan.

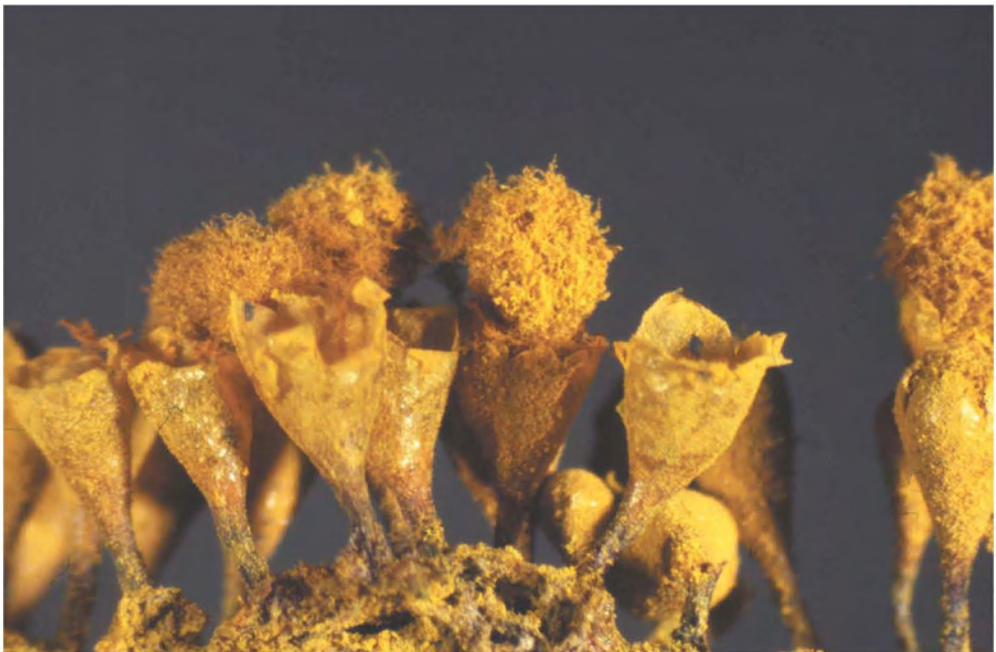
Het onderzoek is in wezen nog maar vrij beperkt geweest. Het zou interessant zijn om de wilgen in de kuststreken de komende jaren eens beter, frequenter te bekijken en dan vooral te letten op de standplaats op de stam, de conditie van de wilg, het moment van fructificatie, de weersomstandigheden, en het al of niet tegelijkertijd voorkomen van een *Bjerkandera* met de Blauwgrijze schorsmycena. Kortom, er valt nog heel wat uit te zoeken over deze vooralsnog onbekende paddenstoel. Het zou jammer zijn, dat over 50 jaar een amateurmycoloog dit artikel leest en vast moet stellen, dat we na 100 jaar nog steeds niks zijn opgeschoten met dat prachtige blauwgrijze paddenstoeltje.

Literatuur

- Arnolds, E.J.M., Kuyper, Th.W. & Noordeloos, M.E. 1995. Overzicht van de Paddenstoelen in Nederland. Uitgave NMV.
- Arnolds, E.J.M. 1989. Voorlopige Rode Lijst van de Nederlandse Macrofungi
- Arnolds, E.J.M. & van Ommering, G. 1996. Bedreigde en kwetsbare paddenstoelen in Nederland. Toelichting op de Rode Lijst. IKC Natuurbeheer, Wageningen.
- Bon, M. 1988. Pareys Buch der Pilze. Verlag Paul Parey. Hamburg en Berlijn.
- Breitenbach, J. & Kränzlin, F. 1991. Pilze der Schweiz Band 3. Röhrlinge und Blätterpilze 1.Teil. Verlag Mykologia, Luzern.
- Jansen, P.B. 1960. *Mycena corticola* en *M. pseudocorticola* Kühn. Coolia 7: 10.
- Nederlandse Mycologische Vereniging. 2000. Verspreidingsatlas deel I. Baarn.
- Reijnders, W.J. 1954. Fungus 24, No 1-4. Mycologische vermeldenswaardigheden. Enkele mycena's.

Plaat 2: *Blauwgrijze schorsmycena* (*Mycena pseudocorticola*) in de Twigen. (Foto: Frans Ozinga)

Plaat 3: *Hemitrichia clavata* (Doorschijnend langdraadwatje). (Foto: Lenie Bakker)